

Posudek na bakalářskou práci:

Nela Knotková

Konkurence dativu a vazby ad+akuzativ ve vyjádření adresáta v latině.

Bakalářská práce

Praha 2015, s. 53

Tato bakalářská práce je rozvržena do pěti celků. Vedle úvodu (s. 8) a závěru (s. 47,48) je členěna na oddíl 2. *Kontext práce: předložky a pády z diachronního pohledu* (s. 9-19), oddíl 3. *Vybraný pohled na konkurenci dativu a ad + akuzativ* (s. 20-33), oddíl 4. *Analýza excerpt* (s. 34-46). Jako oddíl č. 6 je připojen *Seznam použité literatury* (s. 49-53).

Popis obsahu práce:

Po úvodu se v 2. oddílu N. Knotková soustřeďuje na představení problematiky té oblasti mluvené latiny, zvané vulgární, která souvisí s jejím tématem, tedy na latinskou jmennou flexi a otázky týkající se její proměny směrem k románskému typu flexe. Podrobněji se zabývá Banniardovým schématem představujícím fáze postupné přeměny počátečního stavu v klasické latině až ke stavu ve staré francouzštině, které přejímají Clackson a Horrock, a připomíná i dřívější Väänänenovo stanovisko k této hypotéze.

Bezprostředně k její práci se vztahuje oddíl 2.5 Nahrazování prostých pádů předložkovými konstrukcemi. Upozorňuje tu (s. 15) na Hermanův závěr, že počet analytických tvarů oproti archaické latině se v pozdní latině zdvojnásobil i na závěr Haverlingové, že tento jev se týká mluvené latiny i literárně činných jedinců, kteří se stigmatizovaným tvarům ne vždy úspěšně snažili vyhybat. Dále se N. Knotková soustřeďuje na představení názorů badatelů na příčiny nahrazování syntetických pádů předložkovými, zejména na názory Hermana, Väänäna a Adamse. Ti nepochybně uznávají význam změn ve fonetické stránce latiny, za důležité však považují funkční faktory. Autorka uvádí i názory Adamsovy a Banniardovy o užití předložkových pádů v latině souběžně se syntetickými pády a o důležitosti tohoto jevu.

Na základě tohoto přehledu názorů si klade i autorka této práce otázky, a) zda jsou předložkové a pádové konstrukce ekvivalentní b) je-li možno definovat faktory hrající roli při jejich výběru c) jaká je závislost na vlastnostech slovesa, které řídí komplement d) jaká je souvislost s žánrem zdrojového textu. A v závěru zazní i to, co je pro práci podstatné, totiž že autorka práce se bude zabývat analýzou konkurence dativu nepřímého podmětu a předložkového syntagmatu *ad+akuzativ*.

V 2. oddílu jsou představeny názory, k nimž v záležitosti konkurence obou vazeb došel při své analýze J.M. Baños, Baños (1996; 1998), a zároveň upozorněno na sporná místa v jeho závěrech. Autorka se věnuje rozboru Bañosovy analýzy dativu a předložkové vazby *ad + akuz.* v kombinaci s osobním lexémem, a to konkrétně u slovesa *mittere* na materiálu Caesarových *Zápisů o občanské válce* a Ciceronových řečí (výběr je limitován). Podle jeho závěrů si dativ a vazba *ad+akuz.* p l n ě neodpovídají - s tímto závěrem nelze polemizovat a nečiní tak ani N. Knotková. Složitější je již vysvětlení tohoto úzu - dativ Baños vysvětluje zpravidla jako dativ beneficienta v širším smyslu (v pozdější verzi recipienta), kdežto předložková vazba s *ad* v kombinaci s osobním lexémem slouží u slovesa *mittere* k vyjádření směru konečné destinace u slovesa, v jehož sémantice je pohyb, který vyžaduje sémantické doplnění směru. Autor primárního textu však má i možnost při shodném adresátovi i beneficientovi volby mezi oběma vazbami. Z dalšího článku je ve vztahu k závěrům k již zmíněného prvního Bañosova článku důležité zjištění týkající se sémantiky slovesa *mittere*. N. Knotková velmi správně upozorňuje na to, v čem je rozdíl mezi sémantikou evidentních a jednoznačných sloves pohybu (*ire* a *venire*) a slovesa *mittere*, který Baños neformuloval. Pokud se týká slovesa *scribere*, poukazuje autorka na sémantickou analýzu tohoto slovesa u Bañose (konkrétně ve smyslu posílat někomu dopis nebo abstraktně písemně něco někomu sdělovat - „říkat“); k její relevanci se bude vyjadřovat v dalším oddílu.

Ve 4. oddílu představuje autorka výsledky své vlastní analýzy předložkových a pádových konstrukcí slovesa *scribere* a *mittere* v Pliniových dopisech a Ciceronových

dopisech *Ad familiares*. Pokud se týká frekventovanějšího slovesa *scribere* převažuje předložková vazba nad dativem u Cicerona, u Plinia naopak převažuje dativ. Pro úplnost uvádí autorka tabulku četnosti podle morfologických vlastností adresáta, ale jen v excerpovaném korpusu Ciceronově. Ze svého materiálu pak autorka vhodně vybírá a prezentuje příklady, na nichž ukazuje, že Baňosova interpretace rozdílů abstraktního a konkrétního významu u slovesa *scribere* nefunguje, a to ani když se srovnávají příklady jednoho a téhož autora. Uvedené příklady, které k tomu autorka vyhledala, jsou voleny dobře, otázky však lze mít u některých z nich, jak se pokusím uvést v připomínkách. Náležitě je tedy dle mého soudu zpochybněna absolutnost Baňosovy these o tom, že sloveso *scribere* se významem připodobňuje slovesům *dicendi*, a to poukazem na skutečnost, že slovesa *dicendi* se v klas. latině běžně pojí s nepřímým předmětem v dativu, nikoliv s předložkovou vazbou, což pro *scribere* neplatí, naopak jsou četné příklady z Ciceronovy korespondence (celé?), kdy Cicero užívá u slovesa *scribere* s významem slovesa *dicendi* spíše předložkovou vazbu. I když se přijme rozlišení významu slovesa *scribere* podle Baňosova návrhu (buď ve smyslu „posílat někomu dopis“ nebo „písemně někomu něco sdělit“), tak tento rozdíl podle autorky nevysvětlí motivaci užití prostého dativu a předložkové vazby jako prostředků k vyjádření adresáta. V obou případech podle autorky jde o komunikaci, přičemž jak předložková vazba, tak i dativ obsahují směrovou složku (i když v rozličné míře). Oba autoři Cicero i Plinius obě možnosti užívají ve shodných souvislostech bez podstatných rozdílů, takže je podle autorky nasnadě, že původní silná směrová složka v předložkové vazbě zeslábla a dochází k tomu, že se rozdíl mezi oběma způsoby doplnění stírá. Zejména v případech, kdy následuje po *scribere* infinitivní propozice je nepravděpodobné, že by předložková vazba zdůrazňovala pohyb místo komunikace. U slovesa *mittere*, tak jako u slovesa *scribere* dává Cicero početně přednost opět předložkové vazbě, Plinius dativní vazbě, avšak, a podle autorky je důležité, že u obou je nárůst výskytu opačných konstrukcí. Tento fakt podle autorky relativizuje Baňosův názor, že vyšší frekvence dativu u Plinia je dána odlišným charakterem jeho literárních dopisů vzhledem k Ciceronovým dopisům odesílaným reálnému adresátovi. Zatímco Baňos u slovesa *scribere* a *mittere* konstrukci s dativem a vazbu s předložkou *ad* pokládá za neekvivalentní a nekonkurující si vazby, ukazuje N. Knotková při analýze konkrétních příkladů jejich možnou koexistenci v určitých situacích a lze podle ní hovořit i o určité konkurenčnosti.

Připomínky k práci řazené podle jednotlivých oddílů práce:

V 2. oddílu jsou teoretické otázky související s problémem řešeným v bakalářské práci dobře objasněny na základě relevantních názorů předních badatelů. Autorka zde zařadila i Baniardův koncept redukce a splývání latinských pádů. Pozornosti zaslouží Baniardovo upozornění na okolnost rozdílného vývoje rozdílných deklinačních skupin. Autorka uvedla i kritické hlasy k Baniardovu schématu a upozornila na úskalí, jednak na ose časové (spolu s Clacksonem a Horrocksem) i na rovině dokladů. Pokud se týká dokladů je podle mého názoru je možno se vyjádřit kategoričtěji – doklady u Baniarda uvedeny nejsou, a patrně konkrétní příklady ani neexistují. Zejména jeho tabulka pozdní mluvené latiny I. je bez vysvětlení nedostačující, takže si nejsem jista, zda ji bylo zapotřebí uvádět.

Ve 4. oddílu lze postrádat alespoň přibližné srovnání rozsahu obou excerpovaných děl hned v úvodu 4. oddílu. K uvedeným příkladům na s. 36-38 bych si dovolila vznést dotazy: u příkladu 45 se *tibi* podle mne vztahuje spíše k *exigenti* než *scripsi*.

V dalším případě jde z mé strany spíše o podnět k úvaze, který lze snadno odmítnout: v příkladu 49 by v případě užití očekávaného akuzativu vznikl text *ad Quintum Salassum Publium Curtium fratrem*. Může autorka na základě své excerpce tuto otázku vyvrátit? Podobně by v příkladu 42 vznikl sled *ad te a me*. Příklad 51 *ad te scribi* u Plinia, tedy užití předložkové vazby, zatímco jinde Plinius dává přednost dativu, je vskutku zajímavý, jak podotýká autorka, protože sled ... *tibi scribi* ... je doložen u Seneky, *epist.* 113,1: *Desideras tibi scribi a me, quid sentiam*; jsou to ojedinělé případy.

Na s. 41 jsou uváděny příklady z Ciceronovy korespondence. Jak tomu máme rozumět? Z celé Ciceronovy korespondence? K příkladům z *ad fam.* je připojen jeden z dopisu Attikovi.

Technická poznámka: na s. 39 je rozsáhlá poznámka k předl. vazbě *dico ad*; nebylo by vhodné na ni poukázat také odkazem při první zmínce o pojednání Sznajderové o vazbě slovesa slovese *dicere* na s. 36? Na s. 34 není třeba podle mého soudu se rozepisovat o omezení při vyhledávání v databáze BTL.

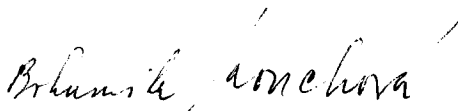
Poznámka k římským reáliím: s. 23, pozn. 47: Kdeže sídlí Farnakové?

Hodnocení:

Nella Knotková předložila bakalářskou práci, k níž v oddílu 2 předeslala srozumitelně teoretický úvod, v jehož rámci se její konkrétní zkoumání pohybuje. Na to navázala v 3. oddílu přehledným rozбором dvou statí, které řeší v podstatě podobné problémy. Tento třetí oddíl dosvědčuje autorčinu schopnost kriticky posoudit metodu a výsledky předchozího bádání, byť jde jen o rozbor dvou článků. Autorčiny protiargumenty – což je cenné - oslabují nebo problematizují některé Baňosovy závěry a ukazují, že sémantická analýza (konkrétně slovesa *mittere*) musí být jemnější a závěry ne tak kategorické. V tomto rozboru dovedla N. Knotková představit teze a metodu i výsledky předchozího zkoumání a zaujmout k nim kritické stanovisko i stanovit cíle své vlastní následné analýzy. Tu provedla ve 4. oddílu a dovedla při ní kriticky navázat na to, co lze pokládat za pozitivum předchozího bádání. Svě závěry formuluje věcně. Jelikož jde o práci bakalářskou, lze přijmout i její rozdělení na oddělený oddíl 3. a 4., ale bylo by možné a vhodné sloučit některé partie obou oddílů, protože čtenář se musí vracet několikrát zpět a připomenout si to, nač se po delší době v dalším oddílu navazuje. Závěry Nely Knotkové nejsou tak kategorické jako závěry Baňosovy, na jehož bádání kriticky navazuje, a jsou právě cenné tím, že jsou založeny na důkladném rozboru určité části materiálu, zatímco Baňosovy sledující do jisté míry i jiné cíle odporují někdy více, jindy méně faktům zjištěným podrobnější analýzou. Práce je podle mě perspektivní, lze ji rozšířit (nabízí se jiná díla epistolárního charakteru) a prohloubit v diplomové práci a jde o žádoucí analýzu konkrétního materiálu využitelného v obecnějším rámci bádání o zániku latinské pádové flexe.

Práce splňuje požadavky kladené na bakalářskou práci a je dobrým podkladem k obhajobě. Navrhuji hodnotit tuto bakalářskou práci jako výbornou.

V Praze 17. srpna 2015

Prof. dr. Bohumila Mouchová